

Prof. Joseph E. Stiglitz

Ekonomide Nobel ödülü bulunan Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Roosevelt Enstitüsü'nde Baş Ekonomisttir. En son çıkan kitabı: Küreselleşme Yine Büyük Hayal Kırıklığı: Trump Döneminde Küreselleşme Karşıtlığı

Büyük hayâl kırıklığımızın küreselleşmesi

Ticaret müzakerelerini çeyrek yüzyılı aşan bir süredir izleyen biri olarak, ABD ticaret müzakerecilerinin istediklerinin büyük bir çoğunluğunu elde ettiğinin aşikar olduğunu düşünüyorum. Sorun, hep ne istediklerine ilişkin oldu alıp alamamalarında değil. Gündemleri kapalı kapılar ardında şirketler tarafından belirlendi.

Bundan on beş yıl kadar önce küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerde neden onca tatminsizliğe neden olduğunu araştıran "Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı" adlı kitabımı yayınlamıştım. Basitçe özetleyecek olursak birçok birey sistemin kendilerinin aleyhinde "hileli" olduğuna inanıyor, küresel ticaret anlaşmaları özellikle adaletsiz olmaları sebebiyle dışlanıyordu.

Bugün baktığımızda küreselleşmenin yarattığı büyük hayal kırıklığı, ABD'de ve sistemin kendi ülkelerine adaletsiz davrandığını düşünen politikacılarla yönetilen diğer gelişmiş ülkelerde bir popülizm furcasını körükledi. ABD'de Başkan Donald Trump ülkenin bu ülkelerle ticaret müzakerecilerinin Meksika ve Çin'den büyük darbe aldığı konusunda ısrarcı. Peki hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde herkese fayda sağlaması düşünülen bir önlem neden neredeyse her yerde eleştiriliyor? Bir ticaret anlaşması tüm taraflara nasıl adil olabilir?

Gelişmekte olan ülkelerde yaşayanlara ilişkin Trump'ın iddiaları, kendisi gibi gülünç... ABD küreselleşmenin kurallarını yazmış ve kurumlarını yaratmıştır. Bu kurumların bazılarında örneğin Uluslararası Para Fonu'nda ABD'nin küresel ekonomide azalan ağırlığına rağmen halen veto yetkisi var (Bu da Trump'ın yok etmeye niyetli olduğu bir yetki).

İşçilerin pazarlık gücü

Ticaret müzakerelerini çeyrek yüzyılı aşan bir süredir izleyen biri olarak, ABD ticaret müzakerecilerinin istediklerinin büyük bir çoğunluğunu elde ettiğinin aşikar olduğunu düşünüyorum. Sorun, hep ne istediklerine ilişkin oldu, alıp alamamalarında değil. Gündemleri kapalı kapılar ardında şirketler tarafından belirlendi. Genelde çok uluslu şirketler

Amerikan kapitalizmi dur durak bilmeyen bir açgözlülük içinde. 2008 krizi bunu büyük ölçüde teyit ediyor. Fakat bazı ülkelerde uygulandığı gibi, bir pazar ekonomisi kapitalizmin ve küreselleşmenin aşırılıklarını hafifleten ve çoğu vatandaş için daha yüksek yaşam standartları sağlayan biçimleri alabilir.

tarafından her yerdeki sıradan vatandaşların ve işçilerin zararına olacak şekilde yazılmış bir gündemdi.

Nitekim, maaşları düşen veya işsiz kalan işçiler acımasız ekonomik ilerleme marşının kaçınılmaz fakat masum kurbanlarıdır ve ikincil zarardırlar. Ancak olanlar farklı bir şekilde de yorumlanabilir: "Küreselleşmenin hedeflerinden biri, işçilerin pazarlık gücünü zayıflatmaktır. Kurumların istediği şey daha ucuz emektir ve bunu alabiliyorlardı."

Bu yorum, ticaret anlaşmalarının bazı kafa karıştırıcı yönlerini açıklamaya yardımcı olur. Örneğin, neden gelişmiş ülkeler, en büyük avantajlarından biri olan hukukun üstünlüğünü bıraktılar? Nitekim, son ticaret anlaşmalarında yer alan hükümler, yabancı yatırımcılara ABD'de sağlanan haklara nispeten daha fazla hak vermektedir. Örneğin, devlet sizin işinizde zarara neden olan bir düzenleme getirirse, düzenleme ne kadar isteniyorsa istensin ya da düzenlemenin yokluğunda şirketin vereceği zarar ne kadar büyük olursa olsun, zarar devlet tarafından karşılanır.

Cumhuriyetçiler engelleri aştı

Küreselleşmenin büyük hayal kırıklığının küreselleşmesine karşı üç tepki var. İlk olarak buna Las Vegas stratejisi diyelim. Son 25 yıldır yönetildiği gibi küreselleşmeyle ilgili bahsi iki katına çıkarmak. Bu bahis, Yanlış olduğu kanıtlanmış tüm politik başarısızlıklar (ekonomide damlama teorisi) gibi, gelecekte bir şekilde başarılı olabileceği umuduna dayanır.

İkinci tepki Trumpizm. Küreselleşmeden kendini tamamen koparmak, bunun bir şekilde eskide kalmış bir dünyayı geri getirmesini umut ederek. Fakat korumacılık bir işe yaramayacak. Üretimde istihdam küresel olarak düşüş eğiliminde, çünkü verimlilik büyümesi talep edilen büyümeyi aşmış durumdadır. Üretim geri gelse bile istihdam geri gelmez. Robotların da aralarında olduğu gelişmiş üretim teknolojileri çok daha az sayıda istihdam yaratılacağı, bu boşluğu doldurmak için çok daha yüksek yetkinlik ve beceriler gerekeceği ve kaybolan istihdamın başka lokasyonlarda yaratılacağı anlamına gelir. Bahsi iki katına çıkarmak gibi, bu yaklaşım da başarısızlığa mahkûmdur, geride bırakılmış hissedenlerin gittikçe artan hayal kırıklıklarını daha da artıracaktır.

Trump, en önemli seçim kampanyası vaadi olan, yerel tasarruflarla yatırımlar arasındaki farkla belirlenen ticaret açığını azaltma hedefine ulaşma konusunda bile başarısız olacak. Artık Cumhuriyetçiler engelleri aştı ve yeni vergi reformu sayesinde milyarlarca vergi indirimleri uygulayarak doların yükselmesine neden olacaklar, bu da ulusal tasarrufları düşürüp ticari açığı yükseltecek (Mali açıklar ve ticaret açıkları normalde birbirine çok yakın hareket ettiği için "ikiz" açıklar olarak da adlandırılırlar.). Trump istemese de yavaş yavaş şunu anlamaya başladı: "Dünyanın en güçlü konumundaki bir adamın bile kontrol edemeyeceği durumlar olabiliyor."

Üçüncü bir yaklaşım var. O da korumacı olmayan sosyal koruma. Küçük İskandinav ülkelerinin izlediği yaklaşım. Küçük ülkeler oldukları için açık kalmaları gerektiğini biliyorlardı. Fakat açık kalmanın işçileri farklı risklere karşı korumasız hale getirebileceğini de biliyorlardı. Böylece işçilerin eski işlerden yeni bir işe geçmelerine yardımcı olan ve geçiş dönemlerinde destek sağlayan bir sosyal sözleşme yapmaları gerekiyordu.

İskandinav ülkeleri derin demokratik toplumlardı; bu nedenle, çoğu işçi küreselleşmeyi kendilerine fayda sağladığı düşüncesine son vermedikçe küreselleşmenin kaldırılmayacağını biliyorlardı. Ve bu ülkelerdeki zenginler, küreselleşme gerektiği gibi çalışsaydı, sistemin herkese yetecek kadar fayda sağlayacağını kabul ettiler.

Amerikan kapitalizmi

Son yıllarda Amerikan kapitalizmi dur durak bilmeyen bir açgözlülük içinde. 2008 finansal krizi bunu büyük ölçüde teyit ediyor. Fakat bazı ülkelerde uygulanmakta olduğu gibi, bir pazar ekonomisi kapitalizmin ve küreselleşmenin aşırılıklarını hafifleten ve çoğu vatandaş için daha yüksek sürdürülebilir büyüme ve yüksek yaşam standartları sağlayan biçimleri alabilir.

Bu başarılarından ne yapmamız gerektiğini, tıpkı geçmiş hatalarımızdan yapmamamız gerektiğini gibi öğrenebiliriz. Açıkça görüleceği üzere, küreselleşmeyi herkese fayda sağlayacak şekilde yönetmezsek, Kuzey'deki yeni hayal kırıklıkları ve Güney'deki eski hayal kırıklıkları yoğunlaşabilir.